КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
Кафедра економічної та соціальної географії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з навчальної роботи
Володимир ПАСЬКО
«30» 08 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕОГРАФІЯ РИЗИКІВ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК
для студентів

галузь знань	**10 Природничі науки**
спеціальність	**106 Географія**
освітній рівень	**магістр**
освітня програма	**Економічна та соціальна географія**
вид дисципліни	**обов'язкова**

Форма навчання	**денна**
Навчальний рік	**2024/2025**
Семестр	**1**
Кількість кредитів ECTS	**6**
Мова викладання, навчання та оцінювання	**українська**
Форма заключного контролю	**залік**

Викладачі: **Левицька Ольга Леонідівна**, кандидат географічних наук, асистент кафедри економічної та соціальної географії

Пролонговано: на 20__/20__ н. р. _____(_____) «__»___ 20__ р.
на 20__/20__ н. р. _____(_____) «__»___ 20__ р.

КИЇВ – 2024

Розробник: **Кононенко Олена Юріївна**, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної та соціальної географії

ЗАТВЕРДЖЕНО

«28» 06 2024 р.

Завідувач кафедри економічної та соціальної географії

_____ професор Костянтин МЕЗЕНЦЕВ

Протокол №11 від «28» 06 2024 р.

Схвалено науково-методичною комісією географічного факультету

Протокол №7 від «30» 08 2024 р.

Голова науково-методичної комісії _____ доцент Наталія КОРОГОДА

«30» 08 2024 р.

ВСТУП

1. Мета дисципліни – формування у студентів здатності розв'язувати складні наукові задачі та практичні проблеми пов'язані з просторовими особливостями поширення небезпечних процесів і явищ, що становлять загрозу сталому розвитку суспільства, оволодіння сучасними методами оцінки рівнів небезпеки, а також формування навичок застосування набутих знань при прийнятті управлінських рішень в умовах недостатності інформації.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

1. Знати закономірності розвитку і розміщення виробництва та природних ресурсів в світі та Україні, особливості прояву глобальних проблем людства, етапи формування політичної карти світу, характеристику світового господарства, його основних складових частин, особливості протікання фізичних та хімічних процесів, що відбуваються в процесі негативного впливу антропогенної діяльності на навколишнє середовище;

2. Вміти аналізувати складні процеси в системі: «навколишнє середовище – людина – економіка», виявляти причинно-наслідкові зв'язки, що виникають суспільно-географічних комплексах, відстоювати свою позицію при обговоренні проблем сталого розвитку.

3. Володіти базовими навичками роботи з картографічними джерелами та нормативно-правовими документами.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Навчальна дисципліна «Географія ризиків та сталий розвиток» є однією зі складових комплексної підготовки фахівців рівня «Магістр», спеціальності «Географія» освітньої програми «Економічна та соціальна географія».

Розкриваються поняття про ризики та їх просторовий вимір, напрями і методи управління ними на різних ієрархічних рівнях. Надається характеристика географічних особливостей поширення основних ризиків: природних, техногенних, екологічних, соціальних, економічних, політичних. Розкривається роль і значення сталого розвитку як механізму згладжування ризиків через: 1) теоретичні моделі еколого-безпечного розвитку, спрямовані на вирішення глобальних проблем людства; 2) систему міжнародних документів ООН, у яких розкриваються базові поняття сталого розвитку; 3) індикатори сталого розвитку країн і регіонів, що дозволяють виявити території з найвищим рівнем загроз; 4) економічні та нормативно-правові механізми згладжування основних загроз та переходу на екологічно безпечну траєкторію розвитку.

4. Завдання дисципліни «Географія ризиків та сталий розвиток» полягають у наданні студентам загальних та фахових компетентностей, передбачених освітньою програмою комплексної підготовки фахівців рівня «Магістр», спеціальності 106 Географія освітньої програми «Економічна та соціальна географія»:

– здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми (ЗК 3);

– здатність приймати обґрунтовані рішення (ЗК 4);

– здатність до використання законів, теорій, концепцій і парадигм сучасної географії, історії розвитку географічних досліджень та ідей для дослідження

природно- і суспільно-територіальних систем на різних рівнях просторової організації (СК 1);

– здатність до наукового аналізу сучасних проблем та особливостей взаємодії природи й суспільства із застосуванням принципів раціонального використання територіальних ресурсів, основ законодавства у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку і планування територій для розроблення пропозицій з оптимізації природокористування та забезпечення сталого розвитку регіонів (СК 2);

– здатність розробляти та сприяти впровадженню регіональних програм сталого розвитку територій, здійснювати геопланування територій різного ієрархічного рівня (СК 4);

– здатність здійснювати фахову оцінку програм, стратегій і планів розвитку територій, процесів глобалізації, регіоналізації та урбанізації у світі, проводити їхню геоекологічну й суспільно-географічну експертизу та моніторинг (СК 5);

– здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні проблем природокористування, геопланування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та екологічні наслідки управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку (СК 7).

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	**Результат навчання**			
1	**знати:**			
1.1	предмет, об'єкт, напрями дослідження географії ризиків та сталого розвитку	*лекція, самостійна робота*	*доповіді на семінарах, тематичні контрольні роботи, залік*	*5%*
1.2	показники, індикатори та методика оцінки сталого розвитку міст та регіонів	*лекція, самостійна робота, реферування*		*5%*
1.3	теорії і концепції екологоорієнтованого соціально-економічного розвитку	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.4	поняття про ризики та основні загрози сталому розвитку	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.5	механізм та інструменти забезпечення сталого розвитку	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.6	загрози сталому розвитку України, механізми та ресурси забезпечення сталого соціально-економічного розвитку	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.7	загрози сталому економічному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.8	загрози сталому соціальному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.9	загрози сталому екологічному розвитку територій та можливості їх нейтралізації	*лекція, самостійна робота*		*5%*
1.10	особливості забезпечення та ризики сталого розвитку міст	*лекція, самостійна робота*		*5%*
2	**вміти:**			
2.1	здійснення пошуку та систематизації інформації щодо сталого розвитку країн і регіонів, робота з науковою літературою	*семінарські заняття, самостійна робота, підготовка реферату*	*виступи та доповнення на семінарах, дискусія, захист реферату, залік*	
2.2	проведення порівняльного аналізу сталого розвитку країн та регіонів	*семінарські заняття, самостійна робота*		

2.3	робота з картографічними джерелами, сайтами що містять аналітичні дані, статистику, доповіді щодо сталого розвитку	*семінарські заняття, самостійна робота*		*30%*
2.4	виявлення проблем сталого розвитку територій різного ієрархічного рівня	*семінарські заняття, самостійна робота*		
2.5	виявлення прогалин у нормативно-правовій базі України, що є загрозою сталому розвитку	*семінарські заняття, самостійна робота*		
2.6	визначення пріоритетів сталого розвитку регіонів з урахуванням гостроти основних загроз	*семінарські заняття, самостійна робота*		
3	**комунікація:**			
3.1	вміння генерувати нові ідеї та аргументи при обґрунтуванні напрямів сталого розвитку міст та регіонів, спираючись на навички комунікації, креативності та самореалізації	*семінарські заняття*	*виступи, доповнення на семінарах, дискусія*	*10%*
4	**автономність та відповідальність:**			
4.1	вміння приймати та відстоювати управлінські рішення щодо вибору механізмів та інструментів сталого розвитку в умовах недостатності інформації	*семінарські заняття, самостійна робота, дискусії*	*виступи, доповнення на семінарах, дискусія, залік*	*10%*

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

~~Результати навчання~~ дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	**1.1**	**1.2**	**1.3**	**1.4**	**1.5**	**1.6**	**1.7**	**1.8**	**1.9**
Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень (ПР05)									
Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки (ПР08)	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму (ПР11)									

~~Результати навчання~~ дисципліни (код) / Програмні результати навчання (назва)	**1.10**	**2.1**	**2.2**	**2.3**	**2.4**	**2.5**	**2.6**	**3.1**	**4.1**
Вміти виявляти, ставити та розв'язувати науково-прикладні проблеми, здійснювати критичну оцінку прийнятих рішень (ПР05)					+	+	+	+	+
Здійснювати дослідження природно- і суспільно-географічних проявів розвитку геосистем у складних і непередбачуваних умовах, прогнозувати їхній розвиток, аналізувати альтернативи, оцінювати ризики та ймовірні наслідки (ПР08)	+								
Оцінювати можливі ризики, соціально-економічні та геоекологічні наслідки реалізації управлінських рішень у сфері природокористування, міського та регіонального розвитку, рекреації та туризму (ПР11)		+	+	+					

7. Схема формування оцінки:

Рівень досягнення всіх запланованих результатів навчання визначається за результатами доповідей та доповнень на семінарах, участі у дискусії, підготовки рефератів, написання письмових тематичних контрольних робіт, заліку.

Питома вага результатів навчання у підсумковій оцінці за умови її опанування на належному рівні така:

результати навчання – **1.1-1.10 (знання)** – до 5% кожний;
результати навчання – **2.1-2.6 (вміння)** – до 30%;
результати навчання – **3.1 (комунікація)** – до 10%;
результати навчання – **4.1 (автономність та відповідальність)** – до 10%.

7.1. Форми оцінювання студентів.

У курсі передбачено 2 змістовних частини. Заняття проводяться у формі лекцій та семінарських занять. Завершується дисципліна ***заліком***.

Семестрове оцінювання: кількість балів, що студент отримує протягом семестру є сумою балів, що були отримані при оцінюванні роботи на семінарських заняттях, участі у дискусіях, написанні реферату на задані теми та виконанні тематичних контрольних робіт.

Організація оцінювання: Робота на семінарських заняттях оцінюється по завершенню, відповідно до графіку проведення семінарських занять. Тематичні контрольні роботи проводяться у формі тестів та запитань з розгорнутими відповідями після завершення розгляду відповідних тем.

Умови допуску до заліку: рекомендований мінімум для допуску до іспиту – ***36 балів.*** Для студентів, які набрали сумарно меншу від 36 балів (*рекомендований мінімум*) кількість, обов'язковою умовою для отримання допуску до заліку є написання рефератів за питаннями пропущених чи недостатньо засвоєних тем.

Підсумкове оцінювання у формі заліку проводиться в письмовому форматі. Максимальна кількість балів під час заліку – 40, мінімальна кількість балів, що додаються до семестрових – 24 *(60% максимальної кількості балів, відведених на іспит)*.

Загалом, формування оцінки спирається на «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція), що введено в дію наказом № 170- 32 від 11 квітня 2022 року.

7.3. Шкала відповідності оцінок

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

8. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва теми	Кількість годин		
	лекції	**семінари**	**самостійна робота**
Частина 1. **Теоретичні основи регіонального аналізу ризиків і загроз соціально-економічного розвитку міст та регіонів**			
Тема 1. Мета, завдання і структура курсу «Географія ризиків та сталий розвиток». Поняття про ризик	2		9
Тема 2. Географія природних ризиків. Географія техногенних ризиків	2	2	10
Тема 3. Сучасні механізми управління ризиками	2	2	10
Тема 4. Аналіз наукових теорій і концепцій в контексті ідей сталого розвитку	2		10
Тема 5. Принципи та система індикаторів сталого розвитку	2	2	10
Тема 6. Суспільно-географічний механізм реалізації ідей сталого розвитку. Особливості застосування механізмів сталого розвитку на різних ієрархічних рівнях	2		10
Тема 7. Механізми забезпечення сталого розвитку міст	2	2	9
Частина 2. **Географія сталого розвитку міст та регіонів**			
Тема 8. Просторова поляризація економічного розвитку та її соціальні та екологічні наслідки	2		10
Тема 9. Демографічні загрози в сучасному світі	2	2	10
Тема 10. Загрози в сфері зайнятості, освіти та охорони здоров'я	2		9
Тема 11. Можливості збереження природної основи суспільного розвитку в контексті загострення екологічних проблем	2	2	10
Тема 12. Проблема зміни клімату та механізми реагування на неї на різних ієрархічних рівнях	2		10
Тема 13. Географічні відмінності у рівнях забезпеченості міст і регіонів водними і лісовими ресурсами	2	2	9
Тема 14. Відмінності у рівнях сталого розвитку міст та регіонів України: сучасний стан та тенденції	2		9
Разом	**28**	**14**	**135**

Загальний обсяг: ***180 год.,*** у тому числі:
Лекцій **–** ***28 год.***
Семінари – ***14 год.***
Консультації впродовж семестру – ***3 год.***
Самостійна робота **–** ***135 год.***

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Кононенко О.Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку: навчальний посібник. Київ: ДК «Прінт-Сервіс», 2016. 109 с.
2. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: вектори реального поступу: національна доповідь / за ред. Е. М. Лібанової, М. А. Хвесика. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. 864 с.
3. Гречко Т. К., Лісовський С. А., Романюк С. А., Руденко Л. Г. Публічне управління в забезпеченні сталого (збалансованого) розвитку: навчальний посібник. Херсон, 2015. 264 с.

Додаткова:

1. Боголюбов В. М. Стратегія сталого розвитку: підручник. Херсон: Олді-плюс, 2012. 444 с.
2. Денисенко О. О., Мельник Л. В., Мельничук А. Л. та ін. Природно-техногенна безпека України та її регіонів: нові підходи до реалізації управлінського механізму: аналітична записка. Київ, 2015. 20 с.
3. Дронова О. Л. Фактори ризику техногенних надзвичайних ситуацій в Україні. Київ: Інститут географії, 2011. 268 с.
4. Кононенко О. Ю., Дронова О. Л. Концепція міського метаболізму як підґрунтя для розбудови циркулярних міст в Україні. Український географічний журнал. 2022. № 1, с. 36-46.
5. Коржнєв М. М., Шеляг-Сосонко Ю. Р., Курило М. М. та ін. Розвиток України в умовах глобалізації та скорочення природно-ресурсного потенціалу. Київ: Логос, 2009. 195 с.
6. Крамарев Г. В. Теоретичні аспекти забезпечення сталого розвитку промисловості України. Харків, 2019. 559 с.
7. Левицька О. Л. Перспективи розвитку велосипедного транспорту міста Івано-Франківська. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія, 2015. Вип. 63, с. 82- 85.
8. Лісовський С. А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах України. Київ: Інститут географії, 2009. 300 с.
9. Мезенцева Н. І., Кривець О. О. Гендер і географія в Україні: монографія. Київ: Ніка-Центр, 2013. 194 с.
10. Національна парадигма сталого розвитку України. Київ: ДУ «Ін-т економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ», 2012. 71 с.
11. Оцінка виконання стану підсумкових документів Всесвітнього саміту зі сталого розвитку (Йоханнесбург, 2002) в Україні / За ред. Л. Г. Руденка. Київ: Академперіодика, 2004. 208 с.
12. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. Київ: НІСД, 2012. 360 с.
13. Програма дій «Порядок денний на XXI століття». Київ: Інтелсфера, 2000. 360 с.
14. Регіональні відміни природно-техногенної безпеки в Україні: монографія / За ред. Я. Б. Олійника. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2016. 223 с.
15. Сталий розвиток: світоглядна ідеологія майбутнього / За ред. М. А. Хвесика. Київ: ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАНУ», 2012. 465 с.
16. Стан виконання в Україні положень «Порядку денного на XXI століття» (2002-2012) / За ред. Руденко Л.Г. Київ: Академперіодика, 2014. 359 с.

17. Філіпенко А. С., Будкін В. С., Гальчинський А. С. та ін. Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть. Київ: Либідь, 2002. 470 с.
18. Brunn S. D., Dronova O., Kononenko O. Slavutych atomograd as the last ideal city of the USSR: Challenges and adaptation mechanisms of resilience. GeoJournal, 2021. Vol. 86, pp. 2887-2903.
19. Levytska O., Zapototska V. Public participation in urban planning: German and Ukrainian experience. Bulletin of Al-Farabi Kazakh National University. Series Geography. 2017. N 2(45), pp. 4-11.
20. Madu Ch. N. Handbook of disaster risk reduction & management: Climate change and natural disasters. World Scientific Publishing Company, 2017.

Статті для самостійного опрацювання впродож семестру (одна стаття на вибір студента):

1. Araos M. Climate change adaptation planning in large cities: A systematic global assessment. Environmental Science and Policy, 2016. Vol. 66. DOI: 10.1016/j.envsci.2016.06.009
2. Bina O. The Green Economy and Sustainable Development: An Uneasy Balance? Environment and Planning C: Government and Policy, 2013. Vol. 31(6), pp. 1023-1047. DOI: 10.1068/c1310j
3. Briceno T. The role of social processes for sustainable consumption. Journal of Cleaner Production, 2006. Vol. 14. DOI: 10.1016/j.jclepro.2006.01.027
4. Bulkeley H., Betsill M. Rethinking Sustainable Cities: Multilevel Governance and the 'Urban' Politics of Climate Change, Environmental Politics, 2005. Vol. 14(1), pp. 42-63, DOI: 10.1080/0964401042000310178
5. Ellabban O. Renewable energy resources: Current status, future prospects and their enabling technology. Renewable and Sustainable Energy Reviews, 2014. Vol. 39. DOI: 10.1016/j.rser.2014.07.113
6. Hongtao Y. Clean energy policies and green jobs: An evaluation of green jobs in U.S. metropolitan areas. Energy Policy, 2013. Vol. 56. DOI: 10.1016/j.enpol.2013.01.034
7. Jayachandran S. The roots of gender inequality in developing countries. Annual Review of Economics, 2015. Vol. 7. DOI: 10.1146/annurev-economics-080614-115404
8. Korhonen J., Honkasalo A, Seppälä J. Circular Economy: The Concept and its Limitations. Ecological economics, 2018, Vol. 143. DOI: 10.1016/j.ecolecon.2017.06.041
9. Lichtfouse E., Navarrete M., Debaeke P. et al. Agronomy for Sustainable Agriculture: A Review. In: Lichtfouse E., Navarrete M., Debaeke P., Véronique S., Alberola C. (eds) Sustainable Agriculture. Dordrecht: Springer. 2009. DOI: 10.1007/978-90-481-2666-8_1
10. Seadon J. K. Sustainable waste management systems. Journal of Cleaner Production, 2010. Vol. 18. DOI: 10.1016/j.jclepro.2010.07.009
11. Steg L., Vlek Ch. Encouraging pro-environmental behaviour: An integrative review and research agenda. Journal of Environmental Psychology, 2009. Vol. 29. DOI: 10.1016/j.jenvp.2008.10.004
12. Wackernagel M. National natural capital accounting with the ecological footprint concept. Ecological Economics, 1999. Vol. 29. DOI: 10.1016/S0921-8009(98)90063-5